

to: „Izročamo ga nevednim in nenravnim osobam. In vendar je to ona starost, v kateri sprejema dete najglobočje vtise, in ktera je največjega pomena za vso bodočnost otrokovo.“

Vse to priča, kolike važnosti je prva odgoja otrokova, t. j. njegova odgoja v domači hiši. Pač imamo sto in sto knjig, ki pripovedujejo učitelju, kako naj v šoli odgoja otroke, a knjig, ki obdelujejo domačo odgojo, je tako malo. In ravno te bi bile potrebniše.

Kdo naj bode otrokov odgojitelj? Odgovor: stariši. To je se vé čisto naravno. A kaj, ako tudi ti spadajo k gori imenovanim nevednim in nemoralnim osobam? — Pač pravi Rousseau: „Kdor ne pozna očetovih dolžnosti, ni vreden, da postane oče“; — a s tem še ni dokazano nič. A oče naj se briga, da izpozna te dolžnosti, on naj odgoja previdno. Skušal bom v tem spisu, narisati nekatere dolžnosti njegove. Dragi bralec, ne zmajuj glave, ako ti ni vse po všeči; vedi, da pisatelju tega spisa tudi vse ne prija. In če veš kaj boljšega, prosim te, ne ravnaj se nikoli po mojih besedah.

Predno zaključim to poglavje, naj omenim še nemškega pedagoga Salzmann-a in lastnosti in dolžnosti, katerih on tirja od dobrega odgojitelja. On piše:

1. Bodi zdrav.
2. Bodi zmiraj dobre volje.
3. Vadi se govoriti in občevati z otroki.
4. Vadi se pečati z otroki.
5. Trudi se, da poznaš vse natorine obrodke.
6. Poznaj izdelke človeške pridnosti.
7. Uči se rabiti svoje roké.
8. Ne trati časa.
9. Glej, da prideš v dotiko s kako družino, ktere otroci so posebno zdravi.
10. Navadi se prepričevati otroke o njihovih dolžnostih.
11. Ravnaj zmiraj tako, kakor želiš, da bi ravnali tvoji gojenci.

To so besede Salzmann-ove. Vprašaj se tedaj oče pred vsem, ali imaš te lastnosti, ali poznaš te dolžnosti. Glej, takov moraš biti, in takov mora biti tvoj otrok.

(Dalje prih.)

Jožef Žemlja.

Česar je želel v tem sonetu, to se je polagoma izverševalo. Za Čehi so se tudi med Hrovati in Slovenci veljaki poprijemali novega pravopisa in prikazovala se je bolja vzajemnost med Slovani. Mnogi pak so še vzdihovali pod težkim jarmom hudega Turka. To so čutili bratje vsi, vzlasti pésniki.

Bilo je novega leta dan 1842, da pod Balkanom na izvirku reke Marice verli Ognjeslav Utěšenović Ostrožinski zapoje ginljivo žalostnico „Jeka od Balkana: Svemu svētu svitje zora, — Kod Balkana nema dana! — Ustrěd gorkěh suzah mora — Gori, gori ljuta rana, — Koju robstvo zadade itd.“ — Silno moč je imela ta elegija, naglo se je razširjevala med Slovani ob jugu, in 18. febr. jo prinese celo „Allg. Ztg.“ v izvirniku pa v nemškem nevezanem prevodu. Koj jo je tudi naš Krajničan l. 1842 kranjske dežele pomočnikov dan pokranjčil, kakor sam pravi, na studentu Ratenškem, v sredi med Ambružem in Zagradcem, ter z nekterimi opazkami priobčil v „Illyr. Bl.“ 1843 Nr. 12 v Gajici. Pesem sama na sebi je presunljiva, prestava slovenska dokaj dobra, vendar Slovencem premalo znana; naj se torej ponatisne tukaj cela.

Jék od Balkana,

ali solzé bugarskih, hercegovaških in bosniških kristjanov.

(Poleg Ilirskiga g. Ognoslava Ostrožinskita.)

Vsemu svetu zarja sije,
Dné samó ni prek Balkana!
Vsred morjá solz vročih vpije,
Peče, oh! žgě smertna rana,
K' vsékala jo sužnost je.

Sužnost terda, in preklěta!
Kdaj te vender kōnec bode?
Kdaj svitloba sonca světa
Posijala bo slobode,
Razsvetliti temno noč?

U naj daljni světa strani
Glej! resnica in sloboda
Sveti se, že varje, brani
Polk zamorskiga zaroda
Svetih zlati ščit pravic.

Le samó prek góš Balkana
Se razlega vpitje brige,
Kjer sloboda je pregnana,
In ropočejo verige,
Ki kristjana vežejo.

U strani svetá neznane
Rine žé besěda vere,
De vangelska zarja vstane
Vsemu svetu, in nevere
Pride kdež žé srečni konc.

In — kjer, v časih starih davnih
Glas zveličanja se čuje,
Kjer u dedov delih slavnih
Krepka duša se zgleduje:
Tù teptá se vére kal!

Sliši t'dej me óče blagi!
V čigar krilu vsi so světi,
Ki si dal mi vid predragi,
De resnice luč mi světi, —
Vsliši svoje krik stvari!

Glej! po merzli stén' skalniti
Begajoč Bugar posěda,
V tni obupa strahoviti
Upno k tebi góri gleda!
O gospod, usmili se!

Ljudstva zrodne oh prebúdi!
De spoznajo bratov silo;
De v potrebe stiski hudi
Zmislijo na nas se milo,
De prostost nám podelé. —

Zarod mater imenitne!
Čujte ljudstva, slave sini!
Serca niso vam kamnitne,
De bi v strašni sirošini
Bratov svojih našli slast.

Zmislite na slavna djanja
Dédov svojih! de ljubíte —
Božja vas zapovd perganja —
Brate svoje, izpolnite
Ljudstva světi ta ukáz!

Zdej obúdi moč se stara!
Glej odperto pot ti slave!
Glej dovólj, ki ni mu para —
Zálsati junaške glave —
Neuvel'ga lorberja!

Ustanite polki 'z spanja!
Poslušajte, kako cvil'jo
Mala detca; (to ni sanja)
Divji turki se ne vsmil'jo
Hčerce v krilu matere.

Kak od Mostarja kričijo
Britki glasi; — v zimnim času
Sivi starčki kri trosijo
Tam po gozdih, in njih glasu
Sinik ne odgovori;

Sinik, ki u ječi rúli,
Ali pa bleđi u grobu. —
Čujte mater! k' glavo gúli
Sivo si, in gerd'mu robu
Kliče iz neba gorjé!

Mlado detce glej! zavito
V merzliga povóje snéga,
Zraven mater tû pokrito —
Glej! smert ziblje njo in njega
U ledeni zibelki!

Glej! sirót se pét kopáti
Nazih, lačnih v solz potoku;
„Daj nam kruha, ljuba mati!“
Kličejo u milim joku,
„Tri dni jedli nismo zé!“

„O preljube detca moje!
Danes le še poterpite,
Skorej v stanovanje svoje
Pridemo, — solzé si zmite,
Tam jadínšine bo konc.“ —

Tak up je otrokam paša
Lačnim njenim, — k' sinik mali
Mater priprosto popraša:
„Tudi so nam dom požgali,
Kam zdej mati! pojdemo?“

Materi tedej čez lice
Vročih potok solz perteče;
Gór pogleda, kjer zvezdice
V noči sijejo, in reče:
„Tam gôr déte! naš je dom.“ —

Vsemu svetu zarja sije,
Dné samó ni prek Balkana!
Vsred morjá solz vročih vpije,
Peče, oh! žgè smetna rana,
K' vsékala jo sužnost je.

Aleksander! premagvavic
Perzje, — Juri korenjaški!
Turkov čudo in strahvavic, —
Kraljević! vojsak junaški,
O Prizrena sónčice!

Svitle zvezde bolji dôbe!
S' solz preséljeni doline,
O odprite svoje gróbe! —
Glejte svoje domovine!
U verigah sužna je!

Aleksander, sablo zgrabi!
Juri! Kraljević premili!
Ščita, meča ne pozabi!
In vsak skušaj srečo v sili
Po nekdanjih šégi dni!

Vse drugače bi popeval verli Krajničan sedaj, ko so bratje ob jugu oproščeni turškega jarma in sramotnega robstva, ko jim sije vže zarja zaželene svobode ter se jim obéta dan mirnega blagostanja.

V pridejanih opazkah kaže se Žemlja slovečega jeziko-znanca. Tako na pr. pripoveduje, da se kranjski Gorenec mnogotero v besedi vjema z ilirskim Dolencem, vzlasti s serbskim: polk beri povk, serb. puk; ol Gorenec krog Radolice, Lesec, Breznice izgovarja ov; volk, solza, kolnem kakor vok, soza, konem prim. serb. vuk, suza, kunem; drevlje, borovlje, zdravlje serb. drvlje; svačemu kranj. vsačimu; zec, seči; srednji serb. é v sjeći, peći, Kraljević, Jankvić kakor Primorci in naši Vipavci: kaj tj'mo nam. č'mo; znani Publičarji ali Poljanci krog Šent-Jurja, Cerkelj, Velesovega k pred e in i: motje n. moke, tjsle hruštje nam. kisle hruške; goša, gošava n. gošča, goščava Wald, Wal-dung; sloboda Freiheit, serb. Muth; briga Sorge, Kummer; berižiti je-mand auswachsen, ausmustern, glagol po Gorenskem navaden; zrodne (bolje srodne) ljudstva verwandte Völker; slavna djanja po Dolenskem,

vzlasti po Krajni nam. slavne djanja; ruliti, serb. ruljati plorare heftig weinen; rob Sklave, ein verabscheuungswürdiger, ruchloser Mensch, cf. diminutivum primek Robič. Koliko osebnih in krajevnih imen da se razjasnovati le iz staroslov. ali iz družih narečij slovanskih na pr.: Pristav serb. servus villicus; Lebar iz leb, hleb Brodbäcker; Berjak pr. barjak Fahne, barjaktar Fähnrich; Keše, kiša Rüssel; Pober, pobro Junker, ali rus. povar Koch na pr. povar povara nikogda ne odobrjejet ein Koch empfiehlt nie den andern; Žerovna (Žirovnica) serb. žirovan fertilis glandibus; Bésnica, Bešinc rus. ali stsl. bjes der Dämon, serb. Wuth; Rasuplje serb. razlupati zerschlagen, poljsk. rozlupać, subst. rozlup Steinbreche (cf. nemšk. Grosslup); Bruhanja vas stsl. bruh, gr. lat. bruchus, locustae species; jad-jedinšina Elend, ilir. jad das Weh, Kummer, Gift; doba Zeitpunct, Zeitperiode. Stika sveti in sveti (subst. in adj.) cf. Dante, Tasso porto (subst. i verb.), volto (subst. i partic.); njega i snega je po izvirniku. Hanc veniam petimusque damusque vicissim. Hor. — Ilircem oponaša napačno rabo svojivnega zaimka na pr. da ljubite vašu bratju, otvorite vaše grobe, spomenite vaših djeda' slavna djela, češ, sunt delicta, quibus ignovisse velimus — vendar kaže na Dobrovskega, na Kranjce, kateri brez potrebe napačnega usus loquendi novejši čas ne posnemajo več v pisanji; tako naj bi i serbski sicer izverstni pisatelji pazili — a — „Que nos sentimens — Ne se masquent jamais sous de vains compliments“ (Molière). — Aleksander t. j. Véliki, kralj Macedonski. — Juri Kastriotić, r. v Kroji l. 1404, u. 1467, kralj Epirski in Albanski, Turkom strašilo, torej nazvan Skenderbeg t. j. knez Aleksander, mogočen, v spominu kakor tá. — Marko Kraljević, r. v Prizrenu, umorjen l. 1396, junak kakor uni, opevan in preslavljan v premnogih narodnih pesmih, Heroslav Ilirski itd.

L. 1843 priobči Kraničan tudi v „Illyr. Bl.“ Nr. 16. „K rojstnimu godu presvitliga cesarja Ferdinanda L.“ po laški: Odimi — o Vecchio vigile etc. — l. 1836 cesarici Avstrijski zložil Bindocci — poslovenjeno odo (času), v kateri ga ogovarja ter zarotuje, naj god „Dan blagi sreče mésic saj, — Naj léto, sto lét bo!“ Kitica prva je na pr.:

Poslušaj stari me čuváj!
Ti, ki mu udov urnih pridno
Naráša se vsak miglej več,
Ki prideš, prihrušiš nevidno,
In 'z vekov srede zgineš spet,
K' ti Kron jih zročil je itd. —

Kako v okom priti popačenosti mladine?

Da se tudi od strani šole na otroke vpliva in vplivati mora, to je znano. A ker je otrok še slaboten, neiskušen, reven, in hudobij sveta